

Soğuk Savaş Yıllarında Algı Yönetimi, Haber ve Propaganda İlişkisi

Perception Management, News and Propaganda Relationship in the Cold War Era

Mehmet ÖZÇAĞLAYAN*
Dilhan APAK**

Öz

Medyada yer alan haberlerin başlıca kaynağı olma gücünü elinde bulunduran iktidarlar, propaganda ve algı yönetimi çalışmalarıyla mesajlarını hedef kitleye iletebilmekte, amaca yönelik olarak hedef kitlenin algısını da etkileyebilmektedirler. Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri tarafından haberin propaganda ve algı yönetimi aracı olarak nasıl kullanıldığını değerlendirmeyi hedefleyen bu çalışmada, Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi üzerinden The Washington Post ve The New York Times gazetelerinin 1953 İran Darbesi ve 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali üzerine yayımlanmış oldukları haber başlıkları analiz edilmiş ve Soğuk Savaş döneminde, anti-komünist bir algı oluşturma amacıyla haberde ve haber içeriğinde propaganda unsurunun yaygın olarak kullanılmış olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Algı Yönetimi, Anti-Komünizm, Propaganda, Haber.

Abstract

The governments that hold the power of being the premium news source of the media can convey their messages to the target group by both propaganda and perception management activities; they can also affect the perception of the target group in accordance with the objective. The study which aimed to evaluate how the news is used as an instrument of propaganda and perception management by The United States in the Cold War era, the headlines of the Washington Post and the New York Times published on the 1953 Iranian Coup and the 1979 Soviet Union's Invasion of Afghanistan are analyzed through Norman

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü mehmet.ozcaglayan@marmara.edu.tr; ozcaglayan@gmail.com

** Öğr. Gör., Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Gazetecilik Bölümü dilhanapak@halic.edu.tr; dilhan.oztamur@gmail.com

Fairclough's critical discourse analysis and it is detected that propaganda was widely used in the news and news content in order to establish an anti-communist perception in the Cold War era.

Keywords: Cold War, Perception Management, Anti-Communism, Propaganda, News.

Giriş

Dünyayı algılama biçimi, çevrede gerçekleşen olayların beş duyu organıyla nasıl algılandığı ile doğru orantılıdır. Fakat bununla birlikte, bu duyu organları yönlendirici etmenler nedeniyle her zaman etkin bir şekilde kullanılamayabilir. Dünyayı algılama biçimine başkalarının düşünceleri, bakış açıları ya da kişisel tecrübeler ve kültür gibi farklı etmenlerin müdahil olması söz konusu olur. Ancak bu noktaya gelindiğinde de bir yanılgı olarak, algılanan dünya gerçek olarak bilinir. Bu dünyanın içinde renkler, görüntüler, sesler, söylemler, insanlar ve yaşam, algı çemberine uygun halde daraltılır, eğilip bükülür, ideolojilere uygun formlara sokulur.

Öte yandan, toplumsal gerçekliğin inşa edilme sürecinde medyanın kayda değer bir rolü vardır. Çünkü medya hem toplumun içyapısı hem de dış dünya ile ilişkiler hakkında bilgi edinme aracı halini almaktadır. Dolayısıyla medyanın yaratmış olduğu gerçeklik, yalın yani dünyasal gerçeğin yerini almaktadır. Bu nedenle yaratmış olduğu algı ve gündem neticesinde medyanın, bir anlamda toplumu yönlendirme ve yönetme aracı haline geldiğini ifade etmek de mümkündür.

Gündem belirleme, McCombs ve Shaw tarafından ileri sürülmüş bir teoridir. Burada amaç, haber medyasının kapsamı ile kamuoyu arasında paralel bir bağlantının bulunduğunu öne sürmektir. "Medya organları, sorunları bildirirken bunlardan bazılarını altını çizerek vurgular ve öne çıkarır, bazılarını ise dışlayarak kamuoyu oluşumunda etkili olurlar" (McCombs ve Shaw, 1972, s.178).

Basın böylelikle, yürütme organı tarafından alınan kararları 'meşru kılabilirdiği' gibi tam tersi şekilde 'alaşağı' da edebilir. Bu nedenden dolayı, örneğin kriz ve savaş dönemlerinde 'çözüm üretici', 'ara bulucu' rollere bürünebilen basın, yeri geldiğinde toplumlar arasındaki farklılıkları körükleyici ve hükümetlerin örtülü operasyonlarında işbirlikçi olabilme potansiyelleri bakımından da oldukça farklı rollere soyunabilmektedir. Bu rolleri gerçekleştirirken de toplumda istenen şekilde algı yaratabilmeye uygun haber içerikleri ile haberi abartma, çarpıtma ya da önemsizleştirme yollarından birine ya da hepsine sıkça başvurmaktadır.

Bu anlamda, haberin toplanmasından aktarılmasına kadar geçen süre zarfında gerçekliğin yerini, basın tarafından yaratılan gerçekliğe bıraktığını söylemek yerinde olacaktır. Haber içeriklerini etkileyen unsurlar hakkında Shoemaker ve Reese'in yapmış oldukları çalışmalar bu araştırmaya ışık tutmaktadır. 'Etkiler Hiyerarşisi' adını verdikleri modelle içeriğin beş kategoriden oluştuğunu belirten araştırmacılar bu kategorileri; "çalışanların bireysel özellikleri, medya rutinleri, kurumsal yapının özellikleri, ekonomik-politik-kültürel etkiler ve ideoloji" olarak tanımlamışlardır (Reese, 2007, s. 35).

Muhabirden editöre, yayın yönetmeninden gazete sahibine kadar haberin akatarılmasında söz sahibi olan kişiler, oluşturulmak istenen gerçeklik algısını haberin içine doğrudan ya da dolaylı şekilde aksettirmektedirler. Bu gerçeklik algıları kimi zaman kültürel etmenlerden, kimi zaman siyasi görüşlerden, kimi zaman da medya sahiplik yapısından nasibini almakta ve bu birbirinden farklı etkiler altında çoğu zaman özgünlüğünü yitirip propaganda aracı haline gelebilmektedir.

Öte yandan, haberin işlenmesi süreci de propaganda ve algı yönetimi çalışmaları kapsamında ele alınan önemli noktalardan birisidir. “Haber araştırmalarının çoğu, haberlerin belli anlam çerçeveleri içinde sunulduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçeveler, kitle iletişim araçlarına haber sağlayan kaynakların toplumların bağlam ve amaçlarını yansıtmaktadır.” (McQuail ve Windahl, 2005, s.114).

Bu süreci “çerçeveleme” (framing) olarak tanımlayarak literatüre kazandıran Erving Goffman (1974), durumu hedef kitle tarafından ele alarak, kişilerin haberleri algılaması ve zihnine yerleştirmesi aşamalarında haber çerçevelerinin önemine değinmiştir.

Soğuk Savaş Dönemi de haberin çerçevelerden yararlanma ve propaganda yaratma etkisinin kullanıldığı nev’i şahsına münhasır dönemlerden biri olarak incelemeye değer örnekler sunmaktadır. İki kutba ayrılan dünyada, “demir perde, kızıl korku, şeytan imparatorluğu, süper güçler” gibi, haberlerde sıkça kullanılan kavramlar bile dönemin algı yönetimi açısından ‘zenginliğini’ ortaya koyarken, aynı zamanda ulusların bu süreçte ne kadar tedirgin ve güvensiz yaşadıklarının da kanıtı olmaktadır. Hatta bu haberlerin bir kısmının da dezenformasyon olduğu hesaba katılırsa, dış politikadaki güçlerin hayal ettikleri dünya düzenine ulaşmada destek aldıkları medyanın, bu çalışma için ise yazılı basın, gerçek ile algı arasındaki uçurumu daha da derinleştirme görevini layıkıyla yerine getirmek adına yıllarca uğraş verdiği söylenebilir.

Bu çalışmada, Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri’ndeki anti-komünist algı yönetimi çabaları ve haber-propaganda ilişkisi, Amerikan basınındaki örneklerden yola çıkılarak ve Norman Fairclough’un eleştirel söylem çözümlemesi yönteminden yararlanılarak analiz edilmiştir. Bu amaçla, The New York Times ve The Washington Post gazetelerinden haber başlıkları örnekleri değerlendirilerek, dış politika kararlarının kamuoyu tarafından kabul görmesinde ve tehdit algısının meşrulaştırılmasında basının nasıl bir araç haline geldiği, aynı zamanda kamuoyu yaratmada yapılan haberlerin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkisi ile haberin nasıl bir propaganda silahına dönüştürülebileceği de açıklanmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Çalışmada amaçlı örneklem seçimi yapılmıştır. Örnekleme, The New York Times ve The Washington Post gazeteleri oluşturmuştur. Bu gazetelerin Amerika’nın en yüksek tirajlı, köklü ve saygın iki ulusal gazetesi olması, öte yandan her ikisinin de sahip olduğu uluslararası etki gücü, çalışmanın örnekleme olarak seçilmelerinde etken olmuştur. Yöntem olarak da Norman Fairclough’un Eleştirel Söylem Çözümlemesi tercih edilmiştir.³

3 Doktora tez çalışmasından üretilmiş olan bu makalede, hakemli derginin sayfa sınırının aşılması gerekliliğinden dolayı sadece haber başlıklarına yer verilmiştir. Çalışmayı sınırlayan bu etkene rağmen kullanılan yöntem üzerinden, tez içinde gerek haber metinleri, gerekse habere konu olan tarafların söylemleri bağlamında elde edilen bulgu ve

Norman Fairclough'a göre (2004) farklı söylemler, dünyadaki farklı bakış açılarının temsilidir. İnsanlar da hem dünyadaki konumlarına, hem sosyal kimliklerine ve hem de diğer insanlar ile olan sosyal ilişkilerine bağlıdırlar. Dolayısıyla söylemler, birtakım tekrarlar ve insan grupları tarafından paylaşılmaları sonucu zaman içinde istikrar kazanırlars (s. 124). Ayşe İnal'a göre (1996):

Haberi söylem olarak ele almak ve çözümlmek, haberin hazırlandığı süreçlerden ve toplumsal yapı içinde oluşan güç/iktidar ilişkilerinden koparmadan incelemek demektir. Haber medyası, habere konu olan olayları aktarırken çerçevelendirmelerden, tiplendirmelerden, kalıp yargılardan sıkça yararlanır. Sonuçta, izleyicinin dünyayı algılamakta belli haritalara ve modellere dayanması sorunu ortaya çıkmaktadır" (ss.134, 146).

Bu bakış açısında haberlerin toplumun algısına etki eden ve toplumu yönlendiren bir yapıya sahip olduğu kanısı hâkimdir. Dolayısıyla çalışmada, medya metnindeki bu yönlendirmeyi ortaya çıkartabilmek adına eleştirel söylem çözümlemesi yönteminden yararlanılmıştır. Ancak Eleştirel Söylem Analizi yöntemleri arasından da Norman Fairclough'un modeli araştırma için uygun bulunmuştur.

Bunun sebebi, metin üreticisini de ön plana çıkartan önemli modellerden birisi olmasıdır. Bu modellerle yalnızca seçilen metinlerin söylem analizi yapılmamakta, aynı zamanda metin üreticisi olan yayın organının ideolojik konumlanması ve bu konumlanmada kimlerle aynı söylem içerisinde olduğu da analiz edilmektedir. Dolayısıyla analizin bir parçası olarak metni üreten yayın organı olan gazetenin, sözü geçen olay ya da konunun tarafı mı, yoksa karşıtı mı olduğu da anlaşılmasına çalışılmaktadır.

Söylem analizinde, kuramsal çerçevede birinci olarak metinlerin üretildikleri ve tüketildikleri somut toplumsal çerçeveye ve ikinci olarak en geniş anlamda toplumsal süreçlere yer vermektedir. Modelin merkezindeyse metin yer almaktadır. Belli medya metninin nasıl üretildikleri ve izleyici tarafından gündelik pratiklerinde nasıl tüketildikleri veya alınıldıkları söylem pratikleri düzeyini oluşturur (Geray, 2006, s. 179).

Bu nedenle çalışma konusu gereği Soğuk Savaş dönemi Amerikan toplumu ile ilgili analiz ve bilgilere de yer verilmiş, olayların yaşanmış olduğu döneme ilişkin tarihsel arka plan da kısaca eklenmiştir. Bu bilgiler, 'Tarihsel Süreç' başlığı altında detaylandırılmıştır. Fairclough'a göre (1989)

Dil ve toplum arasında, diyalektik ve yakın bir ilişki mevcuttur. Söylem kelimesi, sosyal etkileşimin tüm sürecine atıfta bulunarak kullanılmaktadır. Bu süreç, metnin üretim sürecini ve yine kaynak olarak kullanılan metnin yorumlanma sürecini kapsamaktadır. Metin analizinde, metni meydana getiren kurum veya kişilerin ideolojik duruşları sözcük seçimleri üzerinden yorumlanır. Etkileşimsel analizde, metin üreticisinin kimlerle söylem birliği yapıldığı çözümlenir. Bağlamsal analizde ise, metin üreticisinin nasıl bir konumlandırma yaptığı analiz edilmeye çalışılır (s. 135).

sonuçlar bu makalede ortaya konulanları doğruladığı için, buradaki değerlendirmeler haber başlıkları üzerinden yapılmıştır.

Fairclough (2015) ayrıca toplumsal pratiklerde söylemin rolünün kabulüne ve çözümleme yoluyla kurulmasına dikkat çekerken, söylemin bir pratikte veya pratikler kümesinde az ya da çok önemli ve dikkat çekici olabildiğini ve aynı zamanda öneminin de değişebileceğini vurgulamaktadır. Bu durum, çalışmada incelenen Soğuk Savaş döneminde dikkat çekici bir şekilde ön plana çıkan anti-komünist söylemin, toplumsal pratikler içinde de kayda değer bir yer edindiği gerçeği ile doğrulanmaktadır.

Uygulama Sahası

Çalışma kapsamında, The New York Times ve The Washington Post gazetelerinde, Soğuk Savaş yıllarında algı yönetimi ve propaganda faaliyetlerinin en fazla uygulanmış olduğu iddia edilen iki önemli siyasi olay; 1953 İran Darbesi ve 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali ele alınmış ve bu olayların meydana geldiği günden itibaren ilk 1 (bir) ay içerisinde yapılmış olan haberler incelenmiştir.

"1953 İran Darbesi, CIA (Merkezi İstihbarat Teşkilatı) ve Amerikan hükümetinin işbirliğini ortaya koyan önemli olaylardan birisidir." ("CIA confirms role in 1953 Iran coup", 2013). Bu işbirliği ve müdahale, 2009 yılında Amerikan eski Başkanı Barrack Obama tarafından da açıkça doğrulanmıştır (Cornwell, 2017). Amerika'nın dış müdahale politikasının bir sonucu olan bu darbe Soğuk Savaş tarihinin de önemli anti-komünist eylemlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu nedenle olay üzerinden üretilmiş olan haberlerin söylem analizini yapmak gerekli görülmüştür.

1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali de hem aynı dış müdahale politikasının hem de Soğuk Savaş'ın en etkili stratejilerinden olan Çevreleme ve Yeşil Kuşak Projeleri'nin bir uzantısı olması sebebiyle analize değerlidir. Gazetelerin bu olayları Soğuk Savaş refleksi ile ele alıp almamış olduklarını bulgulamak, gazetelerin haber söylemlerinin bir propaganda ve algı yönetimi aracı haline geldiklerini sorgulayabilmek için de gereklidir.

Çalışmada bu kapsamda, The New York Times ve The Washington Post gazetelerinde Soğuk Savaş tarihinde önem arz eden 1953 İran Darbesi ve 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali ile ilgili ilk 1 (bir) ay içerisinde yayımlanmış olan haber başlıkları Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi yönetimi ile analiz edilmiştir.

Algı Yönetimi, Propaganda ve Antikomünizm

Algı, kavram olarak psikolojinin önemli konu başlıklarından birini oluşturmaktadır. Çünkü yaşanan dünya, çevre ve iletişimde bulunan insanlar, algılandığı ölçüde değerlendirilebilir. Bu değerlendirme de kuşkusuz salt akılla değil, geçmiş tecrübelerle, duygularla ve aşağıda açıklanacak olan bazı diğer dış etmenlerin etkisiyle yapılmaktadır.

Bir insanın belirli bir yönde eyleme geçebilmesi için ön koşul; amaçlanan yöndeki alternatifin varlığını bilmesi ve algılamasını gerektirmektedir. Bu sebepten dolayı, örnek olarak, bireyin belli bir ürünün tüketicisi, belli bir görüşün yanlısı durumuna

getirilebilmesi için, konu ve içeriği hakkında iletilen bilgileri algılayabilmesi gerekir (İnceoğlu, 2011, s. 85).

Bu süreçte de algı kavramını, nasıl oluştuğunu ve nelerden etkilendiğini bilmek gerekmektedir. Dolayısıyla algılama kavramında, kişinin fiziksel özellikleri ve engelleri/sınırlılıkları, aynı zamanda kişisel deneyimleri ve içinde yaşadığı toplumun yaratmış olduğu etkiler de vardır. Tüm bunlar her yeni algıya yönelik farklı bir uyarıcı ile karşılaşıldığında yeniden devreye girer.

Algı yönetimi kavramı uluslararası ilişkiler literatürüne ABD Savunma Bakanlığı tarafından dâhil edilmiştir. Buna göre algı yönetimi:

Dış izleyicilerin duygularını, güdülerini ve amaçlarını etkilemek amacıyla seçilmiş bilgileri yayma faaliyetidir. Görünüşte hedefler ve sonuçlar açısından propaganda ile benzerlikler taşısa da, araç ve yöntemler açısından farklılıklar barındırmaktadır. Bunlardan biri, tek yönlü ve dikey bir süreçten ziyade, çok yönlü ve yatay bir süreç olmasıdır (Erol ve Ozan, 2014, ss. 186-187).

Saydam'a göre (2017) algı yönetimi; “yabancı ülkelerdeki hedef kitlenin görüşlerini etkilemek için yapılan aktivitelerin tamamını içermektedir. Çeşitli yolları kullanarak gerçekleri saptırma, gerçeği gizleme ve çarpıtma gibi unsurların bileşkesinden oluşur” (s. 80).

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki algı yönetimi, propagandadan ve stratejik iletişimden farklı olarak, iletilen mesajların özelliğine değil, hedef kitlede yarattığı etkiye odaklanmaktadır. Mesajın, hedef kitlenin anlayacağı (algı eşiği seviyesine uygun) ve kaynağın bakış açısına uygun hale getirilerek amaçlanan şekilde algılanmasını sağlamak önemlidir. Dolayısıyla mesaj, bu durumda, yalnızca medya aracılığıyla iletilen kelimelerle sınırlı kalmamakta, bilişsel süreçte algı biçimlerini oluşturan sözcükler ve eylemlerin bileşiminden oluşmaktadır. Detaylı olarak incelendiğinde ortaya çıkan durum şudur:

İstihbarat teşkilatları, algı yönetimi adı altında hedef kitleyi belirlenen aşamaya taşımak için çok sayıda yöntem kullanmaktadır. Önce, faaliyetin uygulanacağı nüfusun kültürel eğilimleri analiz edilmekte, zayıflıkları bulunmakta ve hassas noktaları belirlenmektedir. Ardından bu kültürel göstergelere göre propaganda temaları geliştirilmektedir. Bu süreçte medyadan yararlanılırken, söylentiler de hedefe zarar vermek için kullanılmaktadır. (Özer, 2012, s. 163)

“Propaganda, bir mesajın tek yanlı olarak hedef kitleye dayatıldığı asimetrik iletişim yöntemidir” (Bıçakçı, 2016, s. 166). Uygulama anlamında bakıldığında algı yönetimi, propaganda çalışmalarının önemli bir parçası ve yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Propaganda çalışmaları, bilhassa siyasal propaganda, tarihsel süreçte önemli bir yer tutmaktadır. Savaş ve kriz dönemlerinde ya da siyasal iktidarı güçlendirmek adına yapılan propaganda çalışmaları, örgütlü ve sistematik bir şekilde hedef kitlede arzu edilen tutumları benimsetmek amacıyla yapılmaktadır. Chomsky'nin alıntıladığımız şu pasajı dikkate değerdir:

Modern devletin ilk propaganda faaliyetleri de Wilson hükümetinin zamanında kurulan ‘Creel Komisyonu’ ile başlamıştır. Bu propaganda komisyonunun amacı, yakın zamanda

patlak verecek olan Birinci Dünya Savaşı'na toplumu hazırlamak, güdülemek ve savaşa destek vermelerini sağlamak olmuştur. Çünkü Wilson yönetimi, henüz halkın haberi olmasa da savaşa katılmaya karar vermiş ve Başkan Wilson da bu kararın altına çoktan imza atmıştır. İngiliz Propaganda Bakanlığı'nın amacı, aslında daha da ileri giderek 'dünyanın düşüncesini yönetmek' olmuştur. (ss. 11-13).

Buradan da anlaşılacağı gibi, basının siyasal iletişim alanında sistematik bir biçimde bir propaganda aracı olarak kullanılması durumu, 1900'lü yılların başına kadar gitmektedir. Fakat bunun 'en başarılı' örnekleri de Soğuk Savaş yıllarında görülmüştür. Yazılı basın, radyo ve ilerleyen senelerde televizyon, ABD tarafından Sovyetler Birliği ve komünizmi kötüleyerek toplumda bir 'Kızıl Korku' yaratma amacıyla propaganda ve algı yönetimi aracı olarak kullanılmıştır. Sovyetler Birliği de benzer şekilde, gerek yazılı basın gerekse de radyo yayınları aracılığıyla ve toplumda farklı fikirlerle yer vermemek hedefiyle tek taraflı yayınlarına devam etmiştir.

Bu süreçte, istihbarat servislerine de ihtiyaç duyulmuştur. Dış ülkeler ile ilgili bilgi edinmek ve planların deşifre edilmesini sağlamak amacıyla,

CIA, kurulduğu tarih olan 1947'den beri, hem ABD hem de diğer ülkeler için algılama yönetimi taktikleri geliştirmektedir. Örneğin 1953 yılında, İran başbakanının görevden alınması için yürütülen propaganda kampanyasında; Başbakan Muhammed Mussadık'ın garip bir kişi olduğu, çünkü çalışma ofisinde bornoz giydiği şeklindeki fısıltı dedikodularından yararlanılmıştır. (Özsamanlı ve Pank, 2013, s. 58)

Gasiorowski ve Byrne'in (2004) da ifade ettiği gibi, bu tür kurgulanmış haberler, toplumda hem merak hem de bahsi geçen kişi ve toplum hakkında kalıp yargılar oluşmasına neden olmaktadır. Hiç kuşku yok ki kalıp yargıların zihinden silinip atılması için de karşı bir propagandaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda çalışmada dipnotlarla birlikte referans gösterilen birçok kaynak, CIA'nin devlet hiyerarşisi içindeki farklı kişi ve kurumlardan önemli destekler alarak, bu süreci çok iyi yönetmiş olduğunu da ortaya koymaktadır.

Algı yönetimi, belki de kavram olarak yaratmış olduğu popülarite sebebiyle daha geniş bir kapsamda tartışma yapmayı mümkün kılmaktadır. Yaklaşık son on yıldır çok net bir biçimde görülmektedir ki dünyanın neredeyse her köşesine nüfuz eden etkileriyle iletişim ve mesaj-alışverişi alışkanlıklarının değiştiği ve dönüştüğü bilgi toplumunda, askeri eylemlerin artık sadece taktik etkileri yoktur.

Gerek soğuk gerekse de sıcak savaş dönemlerinde ve bu dönemlere hazırlık zamanlarında, tıpkı bir buzdağının görünmeyen tarafı gibi derinliği olan ve çok iyi planlanmış algı yönetimi çalışmaları yapılmakta, bu çalışmalar belki de savaş taktiklerinden daha geniş etkiler yaratmaktadır. Bütün bu etkilerin iyi bir şekilde değerlendirilip gözler önüne serilmesini amaçlayan bu çalışmanın hazırlanma sebebi aslında tam da bu ilgi çekici ve kayda değer durumdan kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda basının propaganda gücünün iyi anlaşılması, bu etkinin (çalışmadaki örneklerin de gösterdiği gibi) algı yönetimi rolüyle kol kola gitmesi sebebiyle daha da büyük bir önem kazanmaktadır. Bu alanda yapılmış en önemli çalışmalardan biri olan Edward Herman ve Noam

Chomsky'nin 'Propaganda Modelidir'. Edward Herman and Noam Chomsky'nin ortaya atmış olduğu propaganda modeline göre beş adet süzgeç (filtre) bulunmaktadır. Bu süzgeçler şunlardır:

1. Kitle Medyasının Boyutu, Mülkiyeti ve Kâr Yönelimi
2. İş Yapmak İçin Gerekli Olan Reklamcılık Ruhsatı
3. Kitle Medyasının (Onaylanmış) Haber Kaynakları
4. Tepki Üretimi ve Zorlayıcılar
5. Bir Denetim Mekanizması Olarak Anti Komünizm (Herman ve Chomsky, 1988, s. 2).

Bu filtreler neticesinde haberler, hakim bakış açılarının ürünü olarak okuyucuların karşısına çıkarlar. İlk filtrede bahsedilen kitle medyasının, yani kitle iletişim araçlarının mülkiyet yapısı ile ilgili yaşanan sorundur. Kısaca, kitle iletişim aracına sahip olabilmek büyük bir maddi birikimi gerektirmektedir. Ek olarak bu maddi birikim, yatay veya dikey oligopolleşme olarak da vuku bulmakta, sadece birkaç medya şirketi sektörde baskın hale gelmektedir. Bu şirketler aynı zamanda sağlık, teknoloji, sanayi gibi başka alanlarda da yatırım yaptıklarından ve hükümetlerden de zaman zaman imtiyazlar elde ettiklerin ötürü objektifliklerini yitirmektedirler.

Çalışma konusu bakımından bu süzgeçlerden en önemlisi ise 'anti-komünizmin bir denetim mekanizması ve korku yaratma etkisi olarak ele alınmasıdır'. Soğuk Savaş döneminde anti-komünizm, iktidar eliyle yaratılmaya çalışılan bir tehdit unsuru halini almış ve medyanın kontrolünde önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

Aslında haberin toplanmasından aktarılmasına kadar geçen süre zarfında gerçekliğin yerini neyin ve hangi dinamiklerin aldığını belirtmek de gerekmektedir. Burada esas gerçeğin yerini (içinde muhabir, editör, yayın yönetmeni, gazete sahibi ve gazete sahiplik yapısı gibi çok sayıda etkenin devreye girdiği bir dinamik çerçevesinde) 'medya tarafından yaratılan gerçekliğe' bıraktığını söylemek doğru olacaktır.

Bu dinamikte yer alan medya elitleri ve karar vericiler, kendi gerçeklik algılarını haberin içine doğrudan ya da dolaylı şekilde aktarırken, yeniden inşa edilen bu gerçeklik algısı doğal olarak o toplumsal yapının içinden geldiği kültür, etnik köken, dini inanışlar ve yaşam tarzı yanında elbette toplumda hâkim olan siyasi görüşlerden de etkilenmekte ve sonuçta haber, (tüm bu birbirinden farklı ama birbirini tamamlayan etkiler altında) özgünlüğünü yitirip, bir propaganda aracı haline gelebilmektedir.

Algı yönetimini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan en önemli argümanlardan birisi de tehdit algısı ya da düşman algısı yaratmaktır. Çünkü insanoğlu hayatta kalma güdüsüyle hareket eder ve korkuları onun hayatta kalma motivasyonunda önemli bir etken olarak devreye girmektedir. Kuşkusuz tehditten uzak durmak da bu motivasyonun bir parçasıdır. Dolayısıyla toplumu herhangi bir kişi, kurum ya da düşünceye karşı güdüleyebilmek için ortada tehlikeli bir durum olduğunu, gerekirse can ve mal güvenliğinin tehlikede olduğunu iddia etmek, hatta bazen insanların bu iddialara inanmasını sağlamak için bazı mizansenler yaratmak da burada işe yarar. Çoğu zaman bu mizansenler gazete ya da televizyon haberleri, kitaplar, dergiler, radyo yayınları,

karikatürler, çizgi filmler veya sinema filmleri aracılığıyla aktarılan ‘iyi kurgulanmış’ mesajlarla günlük hayatın içine girmektedir.

Algı yönetimi, propagandadan farklı olarak, iletilen mesajların özelliğine değil, hedef kitlede yarattığı etkiye odaklanmaktadır. Mesajın, hedef kitlenin anlayacağı (algı eşiği seviyesine uygun) ve kaynağın bakış açısına uygun hale getirilerek amaçlanan şekilde algılanmasını sağlamak önemlidir. Fakat algı yönetimi ile propaganda çalışmaları arasındaki en önemli fark iletişim yöntemleri ile ilgilidir. Algı yönetimi, içerisinde etkileşimi barındıran ve hedef kitlenin değerlerine uyan mesajlar tasarlayan bir yatay iletişim sürecinden oluşmaktadır. Propaganda ise dikey ve tek yönlü bir iletişim döngüsü içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle aynı hedefe yönelmekle beraber, algı yönetimi ve propaganda faaliyetleri uygulama açısından birtakım farklılıklara sahiptir.

Anti-komünizm de Soğuk Savaş döneminde ‘ihtiyaç duyulan’ bu tehdit algularından birisi olmuştur. Dönemin siyasi ortamına bakıldığında, iki kutuplu dünyada yaratılabilecek iki ayrı tehdit/düşman algısından söz edilebilir: Kapitalist düzen ve komünist düzen. Dolayısıyla her iki kutup için de karşılıklı olarak bir diğerini bu kategoriye sokmak mümkündür. Ancak hiç kuşku yok ki, her iki dünya savaşıyla da diğer devletlere göre daha az yara alarak çıkan Amerika Birleşik Devletleri anti-komünizmi, iki kutuplu dünyadaki konumunun ve gücünün getirdiği avantajla birlikte sistematik bir algı yönetimi aracı olarak uzun yıllar kullanmıştır.

Bu doğrultuda, komünizme negatif anlamlar yüklemek amacıyla Amerikan hükümetleri tarafından basında çıkan haberlerden sıkça yararlanılmıştır. Bu amaçla Soğuk Savaş’ın ilk yıllarında Başkan Truman, 2. Dünya Savaşı’nda Nazilere karşı birlikte savaşılan Sovyetler Birliği ve Amerikan toplumunda “Joe Amca” (Whitman, 2010) olarak (nispeten olumlu bir imajla) bilinen Stalin hakkındaki algıyı tersine çevirmenin yollarını aramıştır.

Bu arayış içerisinde de Truman ve ekibi stratejik bir hamle yaparak Churchill’i kullanma kararını almışlardır. 1946 yılında Fulton Üniversitesi’nde gerçekleştirilmiş olan Fulton Konferansı’nda Churchill, bütün dünyayı şaşkırtan ünlü ‘demir perde’ konuşmasını yapmış ve Stalin’in tehlikeli olduğu imasında bulunmuştur (“Churchill delivers Iron Curtain speech”, 2010). Bundan sonra Avrupa ülkeleri için iki seçenek ortaya çıkmıştır: Komünist olmak ya da kapitalist olmak. Konuşmanın ardından Amerikan basını da topluma komünizm tehlikesini benimsetmek üzere devreye girmiş ve basında çıkan haberlerde Sovyetler Birliği’nden bir düşman gibi bahsedilmeye başlanmıştır.

1953 İran Darbesi ve Amerikan Basınındaki Yansımaları

1953 İran Darbesi, Amerika Birleşik Devletleri’nin Soğuk Savaş yıllarında yapmış olduğu algı yönetimi ve propaganda çalışmalarına örnek gösterilebilecek önemli siyasi olaylardan birisidir. Hem tarihsel süreçte yaşananlar hem de olayın Amerikan basınında yansıtılma şekli, çalışma açısından analize değerlidir.

Tarihsel Süreç

“İyi örgütlenmiş bir propaganda sisteminde zihinsel yetenekleri pasif hale getirmek ve kitleleri vatansız mesajlar taşıyan sloganlara coşkuyla ve hevesle cevap verecekleri seviyeye indirmek gerekmektedir” (Chomsky, 1989, s. 283). İran, bu sürece örnek olarak verilebilecek ülkelerden biridir.

En başta Başbakan Mussadık, ABD ve İngiltere tarafından kullanılan propaganda yöntemleri sayesinde başarıyla “şeytan” ve “düşman” kategorisine geçirilmiş önemli bir isimdir. 1950’lerde İkinci Dünya Savaşı’nı yeni atlatan dünya bu kez de Soğuk Savaş’ı yaşamıştır. Bu sırada İrandaki geniş halk desteğini arkasına almış olan milliyetçi Başbakan Muhammed Musaddık, Time dergisinin 1951 yılı kapağını “yılın adamı” sıfatıyla süslemiştir. (“İran’ın Devrimler Yüzyılı”, 2012).

Ancak İran petrolünü millileştirme kararı sonrasında ABD ve İngiltere’nin ortak kararı, Musaddık’ın gitmesi yönünde olmuştur. Yapılan darbe sonrasında Amerikan petrol firmaları, İran petrolünün %40’ına sahip olmaya başlamışlardır. Bu süreçte Musaddık’ın ABD basınındaki yeri de kısa süre içinde vatansız ve yılın adamı olarak tasvir edilmiş bir portreden, kandırılmış bir komünist portresine geçişle ‘yerli-yerine oturtulmuştur.’ The New York Times bu durumu bir haberinde şöyle yorumlamıştır:

Zengin kaynaklara sahip az gelişmiş ülkeler, Şah’ın gelişi ile ilgili olarak bedeli ağır bu önemli bir dersi almalı. Elbette bu İran deneyiminin diğer ülkelerdeki Musaddık’ların yükselişini önleyeceğini düşünmek fazla umut etmek olur ama en azından bu deneyim sayesinde mantıklı ve sağ duyulu liderlerin eli güçlenecektir. (‘Iran’s Oil History Story of Tension’, 1954, s.2)

19 Ağustos 1953 yılında Mussadık’ın devrimleriyle başlayan olaylar zinciri, 1979 yılında yaşanan devrim ile başka bir yöne evrilmeye başlamıştır. İran, Başbakan Muhammed Musaddık döneminde artan millileştirme projeleri ile dünyanın dikkatini çekmiş; fakat aynı zamanda ABD ve İngiltere’nin ciddi şekilde tepkisine sebep olmuştur. Hem Musaddık’ın devrilmesi hem de seneler sonrasında Şah’ın devrilmesi yapılan algı yönetimi çalışmaları açısından önem arz etmektedir.

İran çağdaş tarihinde ilk defa bir Başbakan Şah’a karşı çıkıp kendi istediklerini yapabilmiştir. Musaddık, 1951’de İran Meclisinde Anglo-Persian Petrol Şirketi’ni millileştirme kararı alınca halk ve aydınlar büyük coşku yaşamıştır. Ancak öte yandan petrolün millileştirilmesi İngiltere için tam bir felaket anlamına gelmiştir. Çünkü İngiltere’deki her araç, her ev, her fabrika, İrandan gelen petrole bağımlı bir duruma gelmişti (Erandaç, 2013). Devamında, tarih sayfalarını kaplayan operasyon ile Mussadık’ın devrilmesi süreci devreye girmiş ve Şah yeniden başa geçmiştir. Bu süreci değerlendirirken elbette Batı’nın, Musaddık’ın ulusalcı politikalarından ve petrol rezervleri ile ilgili millileştirme planlarından duyduğu rahatsızlığı da göz önüne almak gerekmektedir.

Öte yandan 2013 yılında, Ulusal Güvenlik Arşivi’nin internet sitesinde Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası çerçevesinde yayımlanan belgeler; “Musaddık ve liderliğini yaptığı Ulusal Cephe Partisi hükümetinin devrilmesine yol açan askeri darbenin, ABD dış politikası çerçevesinde CIA

emriyle düzenlendiğini” resmen ortaya koymuştur. (“CIA, 1953 İran darbesini düzenlediğini resmen kabul etti”, 2013). Kısaca, seneler öncesinde inkar edilmiş ve basın yoluyla tam tersi bir tablo çizilmiş olsa da, yapılan bu darbe çalışmasında ABD’nin desteği ve etkisi en sonunda belgelerle net olarak ortaya çıkmıştır (Merica ve Hanna, 2013).

ABD’nin İran darbesindeki rolü ve etkinliği ile ilgili olarak Ebrahim Norouzi (2010) yapmış olduğu çalışmada, Newsweek dergisinin 10 Ağustos 1953 tarihli sayısında, “İrândaki Kızıllar” başlığı ile yayımlanan yazıyı örnek göstermektedir. Yazara göre, darbeden birkaç hafta önce Tahran’da Mussadık karşıtı yeni gazetelerin aniden ortaya çıkışı enteresandır ve bir başka kanıt da CIA yetkilisinin yıllar sonra darbeye ilgili olarak vermiş olduğu röportajda “1952 sonbaharında İran gazetelerine bir karikatür servis ederek, Mussadık’ın cinsel tacizci olduğu imasında bulunulduğunu” itiraf etmiş olmasıdır.

Amerika Birleşik Devletleri’nin benzer propaganda çalışmaları kapsamında, arşiv kayıtlarına göre yerel Tahran gazetelerine toplamda 260 adet makale, yazı ve yorum yerleştirilmiştir. Kasım 1953’te ise Amerika’nın İran Büyükelçisi Loy Wesley Henderson, Amerika’nın en büyük etkiye sahip üç yayını olan New York Times, Time Magazine ya da Newsweek’de elçilik tarafından kaleme alınacak bir yazıda Mussadık’ın “özgür dünyaya karşı açık bir şantaj politikası” uyguladığından bahsedilmesini istemiştir (Battle, 2002).

Haber Analizleri

Haber söyleminin çalışma kapsamında bahsedilen manipülasyon amacını taşıyıp taşımadığını anlamak amacıyla, The New York Times gazetesinde Başbakan Mussadık’a yapılmış olan darbe ile ilgili 19 Ağustos 1953-10 Eylül 1953 arasındaki 1 (bir) aylık tarih aralığında yayımlanmış olan haberler analiz edilmiştir. İlgili haber başlıkları şu şekildedir:

“Left Baghdad in Haste” / “Bağdat’ı Aceleyle Terk Etti”, 1953.

“Shah Denounces Mossadegh” / “Şah, Mussadık’ı Kınadı”, 1953.

“Mossadegh Quits Teheran Hideout” / “Musaddık, Tahran’dan Saklanarak Ayrılıyor”, 1953.

“Huge Iranian Debt Laid to Mossadegh” / “Mussadık’a Büyük Borç”, 1953.

“Iran Holds More Reds; Police Seize 55 Tudeh Members and Mossadegh Supporters” / “İran Daha Fazla Kızıl Barındırıyor; Polis 55 Tudeh Üyesini ve Mussadık Destekçisini Tutukladı”, 1953.

“Iran’s Communist Tudeh Is Down but Not Out; Party Which Gained Ground Under Mossadegh Has Undercover Forces” / “İran’ın Komünist Tudeh Partisi Düşüşte ama Bitmiş Değil; Mussadık Zamanında Rağbet Kazanan Partinin Gizli Güçleri Var”, 1953.

“New Regime in Iran Opens War On Reds” / “İrân’da Yeni Rejim, Kızıllara Savaş Açıyor”, 1953.

“Mossadegh Begins Hunger Strike After Being Shifted to New Prison” / “Mussadık, Hapisane Değişikliğinin Ardından Açlık Grevine Başlıyor”, 1953.

“Iran Gets \$5,300,000 of New Aid from U.S.” / “İran, ABD’den 5,300,000 Dolarlık Yeni Bir Yardım Alıyor”, 1953.

Yukarıda yer alan örnek haber başlıkları üzerinden The New York Times gazetesinin Mussadık’ın devrilmesi ile süregelen olayları büyük bir heyecanla takip etmiş olduğu ve değişen bu yönetim sonrasında bölgede komünistlere büyük oranda göz dağı verileceği yönünde mesajlar sunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yaşananlar, anti-komünist algı yönetiminin sürdürülmesi açısından “büyük fırsat” yaratmıştır.

Metin analizi yapıldığında, gazetenin “Kızıl” benzetmesi ile İrandaki komünist sayısındaki artışa dikkat çekerek, Musaddık’ın görevden alınmasını haklı göstermeye çalıştığı anlaşılmaktadır. “Komünist Tudeh” partisi hedef gösterilerek, henüz tamamen yok olmadığına dikkat çekilmiştir. Haber başlıklarına dikkat edildiğinde, metin üreticisi olan gazetenin ideolojik duruşu ile ilgili ipuçlarını bulmak kolaylaşmaktadır. Gazete açıkça yapılmış olan bu darbeden yana tavır koymuş ve başlıklarda özne olarak yer alan İran, komünizm tehlikesi altında olan bir ülke şeklinde tasvir edilmiştir.

Etkileşimsel analiz açısından, gazetenin yaşanan hukuk dışı ve gizli örgütlerin de etkisiyle yaşanmış olan gelişmeleri ‘anti-komünizm maskesi altında’ meşrulaştırma çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Musaddık’ın komünist yanlısı ve yetersiz bir yönetici olarak konumlandırılmış olduğu dikkat çekmektedir. Anti-komünist başlıklarda komünist harekete destek verdiği iddia edilen Musaddık dışlanmış ve Şah ile birlikte hareket edileceğinin sinyalleri de verilmiştir.

Bağlamsal Analiz kapsamında ise, metin üreticisi olan gazete kendini açıkça anti-komünist bir konuma yerleştirmiştir. Dolayısıyla haber başlıklarının gerçek olarak yansıtmış olduğu algı, İran’ın içinde komünist düşüncelerin yayıldığı, bunu savunanların sayıca artmış olduğu ve sonuçta buna sebebiyet veren Başbakan Musaddık’ın görevden alınmasının yerinde bir karar olduğudur. Ancak elbette bu duruma asıl sebep olan petrol kaygısına haber başlıklarında hiç yer verilmemiştir.

The Washington Post gazetesinin Mussadık’ın bir darbeyle görevden alındığı 19 Ağustos 1953 tarihinden 19 Eylül 1953 tarihine dek İrandaki yaşanan olayları değerlendirme biçimi de benzer özellikler taşımaktadır.

“Shah, in Rome on ‘Vacation,’ Says He’ll Return to Iran” / “Roma’da Tatilde olan Şah, İran’a Döneceğini Söyledi”, 1953.

“Mossadegh Is Put in Solitary; Iranian Reds Call for Revolt” / “Mussadık Yalnız Kaldı, İranlı Kızılar Başkaldırı Çağrısı Yaptı”, 1953.

“Mossadegh Trial” / “Mussadık Davası”, 1953.

“Shah Declares Iran is Broken, Will Accept Aid from Anyone” / “Şah, İran’ın Maddi Olarak Bitmiş Olduğunu ve Herkesten Yardım Kabul Edeceğini Açıkladı”, 1953.

“Mossadegh Flees, Aides Slain” / “Mussadık Kaçıyor, Yardımcıları Öldürüldü”, 1953.

“Three More Henchmen of Mossadegh Seized” / “Mussadık'ın Üç Yandaşı Daha Ele Geçirildi”, 1953.

“Reds Trapped Hiding Out in Iran Hospital” / “İran Hastanesi'nde Gizlenen Kızıklar Yakalandı”, 1953.

“U.S. Plans Aid Grant to New Iran Regime” / “ABD, Yeni İran Rejimine Hibe Programları Planlıyor”, 1953.

Yukarıda yer alan haber başlığı örnekleri üzerinden The Washington Post gazetesi de aynı The New York Times gazetesi gibi komünizm tehlikesi nedeniyle İran'da yaşanan darbenin gerekli ve önemli olduğu iddiasını ortaya atmıştır. Çünkü normal şartlar altında, darbe Amerikan demokrasi anlayışı açısından kabul edilemez bir olgudur. Fakat söz konusu anti-komünizm olduğunda, kanun maddelerinin dışına çıkmış olmak da herhangi bir sorun teşkil etmemiş, dolayısıyla Amerikan basınında da herhangi bir eleştiriye tabi tutulmamıştır.

Metin analizi yapıldığında, yine “Kızıl” tabirinin anti-komünist söylemi güçlendirmek amacıyla kullanılmış olduğu görülmektedir. Kızıl bir sembol olarak Amerikan basınında Soğuk Savaş tarihi boyunca en çok kullanılmış olan kelimelerden biridir. İnsanlar sebebini bilmeseler de bu kelimenin tekrarlarıyla düşman algılarını perçinlemişlerdir. Aynı zamanda A.B.D.'nin bu durumu desteklediği gerçeği, İran'a yardım planının bile yapılmış olduğunu anlatan haberde desteklenmektedir. Gazetenin haber başlığı söylemlerinde de “gizlenen Kızıklar”, “yeni rejim”, “kaçan Mussadık” gibi tamlamalar dikkat çekmekte, metin üreticisinin ideolojik konumlaması hakkında önemli ipuçları vermektedir. Yanı sıra bu konuda Amerika'nın çıkarları, herkesin (İranlıların da) çıkarıymış gibi ifade edilmiştir ve yaşanan darbeden yana bir konumlanma dikkat çekmektedir.

Etkileşimsel analiz açısından, Mussadık'ın kötü, yetersiz, ülkesinden kaçan bir devlet adamı olduğu tekrarlanmış ve bunlar haber başlıklarına taşınmıştır. Fakat bu ‘kötülüğün’ arka planında komünistleri desteklemiş olduğu iddiasının da altı çizilmiştir. Bu nedenle, (yukarıda da belirtildiği gibi) burada metin üreticisi olan The Washington Post gazetesinin anti-komünist ve Şah yanlısı gruplarla birlikte hareket etmiş olduğu görülmektedir.

Bağlamsal Analiz açısından da benzer sonuçlar elde edilmektedir. Çünkü bağlamsal analizde önemli olan metin üreticisinin yaratmış olduğu gerçeklik ve kendini nerede konumlandırmış olduğudur. Çalışma konusu itibarıyla, gerçeklik algısının yaratılmasında gazetelerin ve haberlerin inkar edilemez boyutlarda önemli bir etkisi bulunmaktadır. Buradan hareketle haber başlığı metinlerinin ifade ettiği, İran'da yaşanmış olan darbenin haklı ve gerekli olduğu gerçeğidir. Fakat yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi bu gerçeklik, metin üreticisi olan gazetenin yaratmış olduğu bir gerçekliktir. Dönemin siyasi ortamına uygun biçimde, komünizm tehlikesi altında olan ülkelerin demokratik olmayan yöntemlerle de olsa Amerikan'nın istediği yönde şekillenmesi gerektiği gerçeğidir. Haber başlıklarından çıkarılan sonuç da bunu doğrulamaktadır.

1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali ve Basındaki Yansımaları

1979 Afganistan işgali, Soğuk Savaş'ın son yıllarında yaşanmış olan önemli siyasi gelişmelerden birisidir. Bu nedenle, Amerikan basınında bu olayın ele alınış ve yansıtılma şekli, algı yönetimi ve propaganda çalışmaları kapsamında önem kazanmaktadır.

Tarihsel Süreç

Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında başlayan Afganistan işgali, iki kutuplu dünya düzeninin son on yılında Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği'nin yeniden karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Fakat 9 yıl süren bu işgal, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecini hızlandırması bakımından da tarihsel süreçte dikkat çekmektedir.

Afganistan'a müdahale, Sovyet dış politikasının Soğuk Savaş'ın son dönemlerindeki en büyük başarısızlıklarından biri olmuştur. Sovyetler'in böyle bir girişime neden kalkıştığını sorgulamak yerinde olacaktır. İrandaki devrimin ardından, Pakistan'la birlikte Afganistan'da da olası bir İslami yönetimin başa gelmesi, Sovyetler'in güneyinde 'Yeşil Kuşak' oluşturacak ve bu durum (Müslüman nüfusun ağırlıkta olduğu) Sovyet Orta Asyası'nı olumsuz yönde etkileyebilecekti. (Tellal, 2010, s. 368)

Öte yandan, 1978 yılında Sovyetler Birliği ile Afganistan arasında imzalanmış olan "Dostluk, İyi Komşuluk ve İş Birliği" antlaşması uyarınca, Afgan iktidarın Müslüman gerillalara karşı Sovyetlerden yardım istemesi de yaşanan olayları hızlandırmıştır. Bu nedenlerden dolayı Sovyetler Birliği müdahale kararını uygun bulmuştur. Ancak ardında binlerce insanın hayatını kaybetmesine yol açan bu on yıllık işgal süreci, birçok dünya ülkesinde olduğu gibi ABD'de de önemli yankılar yaratmıştır.

Uluslararası alanda, Sovyet hareketi bağımsız bir ülkenin işgali olarak tepkiyle karşılanırken, Sovyetler Birliği ise Afgan hükümetinin daveti üzerine, yardım etmek için ülkeye asker soktuğunu açıklamıştır. Ancak radyo konuşmalarının tarihi, gerçekte Sovyet askerlerinin Afgan hükümetinin komünist uygulamalarına kutsal savaş açan Müslüman gerillalara karşı savaştan Afgan silahlı kuvvetlerine yardımda bulunmak üzere Afganistan'ı işgal ettiğini ortaya koymuştur. (Sander, 2007, s. 565)

Bu işgal kısa sürmemiştir. Fakat şimdiye kadarki komünist müdahalelerde elde edilen başarının aynısı Afganistan'da sağlanamamıştır. Birçok yönetim Sovyet müdahalesini aynı zamanda demokrasiye müdahale olarak tanımlamış ve kınamıştır.

McMahon'a göre ise (2003) Sovyetler'in işgali ile Başkan Jimmy Carter tam anlamıyla ödün vermez bir "Soğuk Savaşçı" haline gelmiştir. Rusların sınırlarında düşman bir rejim kurulmasını engelleme amaçlı bir savunma eylemi saydıkları bu müdahale, ABD başkanı tarafından cüretkâr bir jeopolitik saldırının parçası olarak görülmüştür. Akabinde ABD savunma harcamaları artırılmış ve Sovyetler'e tahıl ambargosu başlatılmıştır. Soğuk Savaş'ın yeniden şiddetini artırmaya başladığı bu yıllarda yumuşamanın bir çözüm olmadığı, Sovyetler Birliği ile ilişkilerin müzakere ile düzeltilemeyeceği yeniden konuşulmaya başlanmıştır (s. 192).

Soğuk Savaş döneminde hem Ortadoğu'daki Araplar arasında artan Sovyetler Birliği desteği ve yanlılığı, hem de sonrasında yaşanan 1979 Afganistan işgali önemli sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan en dikkat çeken kuşkusuz Müslüman dünyasının Amerika Birleşik Devletleri'nin odak noktalarından biri haline gelmiş olmasıdır. Çünkü bu odaklanma neticesinde Müslüman dünyadaki İslamcı gruplar ABD tarafından doğrudan veya dolaylı şekilde desteklenerek Sovyetler Birliği'ne karşı örgütlenmiş ve "Yeşil Kuşak" oluşturulmuştur.

Ancak bu süreçle birlikte Soğuk Savaş'ın son yıllarına da yaklaşılmış, her iki süper güç de nükleer silah yarışında ekonomik olarak bir hayli yıpranmış ve tehdit algılarının büyüyen gölgesinde yaşamaktan yorulmuştur. Ama elbette bu yıpranma ve yorgunluk ABD tarafında bir itiraf değil, sadece bir belirti olmuştur. Çünkü Amerika hala çok uzak coğrafyalarda iç siyasete müdahil olmaya devam etmiş, örtülü operasyonlar düzenlemeyi sürdürmüştür. Bunun yanında, yukarıda da belirtilen Yeşil Kuşak Projesi ile Sovyetler Birliği'nin yayılma ihtimali, İslami örgütlere verilen desteklerle bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Tüm süreçte ABD'nin bu politikasını destekleyen yine basın olmuştur. Dolayısıyla 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgalinin, ABD'nin Soğuk Savaş dönemi algı yönetimi ve propaganda çalışmaları kapsamında da önemli bir yeri vardır. Çünkü yumuşama döneminde olunmasına karşın anti-komünist söylemden vazgeçilmediği ve haberlerde işgalin bir 'İslam Savaşı' olarak tanıtıldığı görülmektedir.

Haber Analizleri

The Washington Post gazetesinin Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmeye başladığı 27.12.1979 tarihinden 27.01.1980 tarihine kadar olan süreçte işgal ile ilgili yapmış olduğu haber başlığı örnekleri yönetime uygun şekilde analiz edilmiştir. Haber başlıkları şu şekildedir:

"Detente Is Dead, Arms Race Resumes" / "Detant Öldü, Silah Yarışı Kaldığı Yerden Devam Ediyor", 1979.

"Soviets Said Moving on Afghan Rebels" / "Sovyetler, Afgan İsyancılara Doğru Hareket Ettiklerini Söyledi", 1979.

"Soviet Union Denies Involvement in Coup in Afghanistan" / "Sovyetler, Afganistan'daki Darbeye Karıştığını İnkâr Etti", 1979.

"Afghanistan: End of the Era of Detente" / "Afganistan: Detant Çağının Sonu", 1980.

"Carter Insists Soviets Quit Afghanistan" / "Carter, Sovyetler'in Afganistan'dan Çıkmasında Israrlı", 1980.

"U.S.-Soviet Relations Affected" / "ABD-Sovyet İlişkileri Etkilendi", 1979.

"Soviets Seen Set for a Long Stay" / "Sovyetler, Uzun Süre Kalacak Gibi Görünüyor", 1980.

"NATO Chief Calls Afghan Crisis Warning to West" / "NATO Şefi, Afgan Krizini Batı'ya Uyarı Olarak Tanımlıyor", 1980.

“U.S.-Soviet Relations: A Darkening at the Outset of the 1980’s” / “ABD-Sovyet İlişkileri: 1980’li yılların Başında Bir Kararma”, 1980.

“Islamic Group Condemns Afghan Action of Soviets” / “İslamcı Grup, Sovyetlerin Afganistan Eylemini Kınadı”, 1980.

“Rebels Claim Gains Against Soviet Force” / “İsyancılar, Sovyetlere Karşı Kazandıklarını İddia Ediyor”, 1980.

“Soviet Units Usually Polite to Foreigners in Afghanistan” / “Sovyet Birimleri, Genellikle Afganistan’daki Yabancılara Karşı Nazikler”, 1980.

“Soviets Assail U.S. Response to Invasion” / “Sovyetler, ABD’nin İşgale Tepkisine Dil Uzatıyor”, 1980.

“France Calls on Soviets to Leave Afghanistan” / “Fransa, Sovyetlere Afganistan’dan Ayrılma Çağrısında Bulundu”, 1980.

“The Bear’s Trail to Afghanistan” / “Ayı’nın Afganistan’a Uzanan İzi”, 1980.

Yukarıda yer alan haber başlığı örnekleri değerlendirildiğinde, söylemin sahibi olan gazetenin ideolojik duruşu gereği yapılmış olan müdahaleyi işgal olarak tanımlamış olduğu ve tepki gösterdiği açıktır. Her ne kadar 1953 yılında Mussadık’a İranda yapılmış olan darbeye CIA’nin etkisi ortaya çıkmış olsa da Amerika, çelişkili bir biçimde Afganistan’da yaşanmış olan darbedeki Sovyet etkisine tepki göstermiştir. Amerika’nın Yeşil Kuşak Projesi kapsamında stratejik bir önem taşıyan Afganistan çıkarlarını tüm dünya ülkelerinin çıkarlarıymış gibi sunmuş olması da metin analizinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yanı sıra “Bear” (Ayı) benzetmesi, Amerika’da Sovyetler Birliği için kullanılmış olan benzetmedir. Reagan’ın Başkanlık seçimi kampanyasında kullanılan reklam filminde aynı benzetme yer almış ve Amerikan halkına komünizm ve Sovyet tehlikesinin henüz geçmediği uyarısı yapılmıştır. Aynı doğrultuda, yumuşama döneminin sona ermiş olduğu da yine hükümetin sesi haline gelmiş olan haber başlığı uyarınca okuyuculara iletilmiştir. Metin analizi sonucunda, metin üreticisi olan gazetenin işgale karşı olduğu ve ideolojik olarak Sovyet karşıtı tutumu anlaşılmaktadır.

Etkileşimsel analiz yapıldığında, Sovyetler Birliği ile ilgili olarak, Afganistan’daki yabancılara iyi davranıldığı dışında olumlu bir habere rastlamak mümkün değildir. Haber başlıklarında Sovyetler Birliği’nin açıkça dışlanmış olduğu ve Amerika’nın diğer Batılı ülkelerle bu konuda işbirliğine gitmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka önemli nokta da Amerika’nın, Yeşil Kuşak Projesi kapsamında Sovyet etkisini bertaraf edebilmek için yıllarca işbirliği yaptığı bölgedeki İslamcı grupların söylemlerine de atıfta bulunulmuş olmasıdır. Dolayısıyla metin üreticisinin kimlerle birlikte hareket etmiş olduğu da böylelikle açığa çıkmaktadır.

Bağlamsal analiz açısından ise, metin üreticisi olan gazetenin eskisi kadar keskin bir biçimde olmasa da hala Sovyet ve komünizm düşmanlığı konusunda tarafını ve konumunu belli etmiş olduğu görülmektedir. Haber başlıklarının ifade etmiş olduğu konumlandırma, hem Sovyetler Birliği’nin yapmış olduğu işgal karşısında bulunduğu hem de ideolojik olarak Sovyet karşıtlığının

henüz sönmemiş olduğudur. Afganistan'da yaşananları anlatım biçimi, gazetenin A.B.D. dış politika stratejileri ile doğru orantılı bir biçimde gerçekleşmiştir.

27.12.1979 ve 27.01.1980 tarih aralığında The New York Times gazetesinde Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali ile ilgili çıkan haberlerde de söylemsel manipülasyona yönelik bulgular elde edilmiştir. Haber başlıkları şu şekildedir:

“Approval in Moscow; Diplomats Believe Kremlin Sought Change to End Moslem Rebellion” / “Moskovadan Onay; Diplomatlar, Kremlin'in Müslüman İsyanını Sona Erdirmek için Değişiklik Aradığına İnanıyorlar”, 1979.

“Carter Calls Soviet Actions a ‘Threat’ / “Carter”, Sovyet Eylemlerini ‘Tehdit’ Olarak Yorumluyor”, 1979.

“Soviet Says It Sent a Limited Force to Help Afghans Repel Agression” / “Sovyetler”, Saldırganları Püskürtmelerinde Afganlara Yardım İçin Sınırlı Bir Güç Gönderdiklerini Söylüyorlar”, 1979.

“Brzezinski Increases U.S. Estimate of Soviet Soldiers in Afghanistan” / “Brzezinski”, ABD'nin Afganistan'daki Sovyet Askeri Varlığına İlişkin Tahminini Artırıyor”, 1979.

“Afghanistan's Impact: A New U.S.-Soviet Freeze” / “Afganistan Etkisi: Yeni Bir ABD-Sovyet Soğukluğu”, 1980.

“SALT Is Not a Favor to Moscow” / “SALT, Sovyetlere Bir İltimas Değil”, 1980.

“U.S. Says Council Must Condemn Soviet to Protect Smaller Countries” / “ABD, Konseyin, Küçük Ülkelerin Korunması Doğrultusunda Sovyetleri Kınaması Gerektiğini Söyledi”, 1980.

“Soviet Press is Again Accusing Slain Afghan Leader of C.I.A. Tie” / “Sovyet Basını Yine Öldürülen Afgan Lider ve CIA Bağlantısı ile Suçluyor”, 1980.

“Soviet Says Carter Will Kill Detente for Military Might” / “Sovyetler, Carter'in Askeri Güç Adına Detantı Sonlandıracağını Söyledi”, 1980.

“Soviet Forces Said to Tighten Hold in Afghanistan and to Move Freely; Afghan Units Replaced a Facade of Unity” / “Sovyet Kuvvetleri Afganistan'da Gücünü Artırmaya ve Serbestçe Hareket Etmeye Başladı; Afgan Birlikleri Bir Cephesini Değiştirdi”, 1980.

“U.S. Is Told Soviet Uses Poison Gas on Afghans” / “ABD, Sovyetlerin Afganlar Üzerinde Zehirli Gaz Kullandığını Açıkladı”, 1980.

“The Russian Bear Has a White Trunk” / “Rus Ayısı Beyaz Bir Gövdeye Sahip”, 1980.

The New York Times gazetesinin yukarıda yer alan haber başlığı örnekleri analiz edildiğinde, Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgalini tepkiyle karşılamış olduğu ve Sovyetlere karşı suçlayıcı bir tavır içerisinde olduğu görülmüştür. Yine The Washington Post gazetesinde olduğu gibi çelişkiler görmezden gelinmiş ve bölgedeki Amerikan çıkarlarının üzeri örtülmeye çalışılmıştır. Sovyetler, Amerika'nın iyi niyetine karşı durmak bilmeyen saldırgan bir ülke olarak tanımlanmış ve yine

“ayı” benzetmesi kullanılmıştır. Metin analizinin ortaya çıkarmış olduğu en belirgin sonuçlardan biri de işgalle ilgili çelişkilerin yok sayılması ve aslında Amerika'nın inşa etmiş olduğu anti-komünist tavrın ve algının doğal bir gerçekmiş gibi sunulması gayretidir.

Etkileşimsel analiz yapıldığında haber başlığı örnekleri üzerinden siyasal ve sosyal ilişkilerin ortaya çıkarılması zor değildir. Çünkü Sovyetler hakkında olumsuz haberlerin tekrarlanması ve Batı ülkelerinin kınamalarından da destek alarak Sovyetler Birliği'nin dışlanma durumu açıkça ortadadır. Afganistan işgalinin uluslararası boyutta yaratmış olduğu tepkiden faydalanan A.B.D., yumuşama döneminin son bulduğu açıklaması ile yalnızca kısa süreli molalar verilmiş olan gerginlik dönemine geri dönmüştür. Haber başlıkları üzerinden Sovyet tehlikesi algısının canlı tutulmaya çalışıldığı ve önceden ifade edilmiş olan söylemlerin varsayımları ile bir gerçeklik oluşturulma çabasına girilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Bağlamsal analiz açısından değerlendirildiğinde de metin üreticisi olan gazetenin kendini Sovyet karşıtı bir konuma yerleştirmiş olduğu görülmektedir. Yaşanan dönemde, politik ve sosyal olaylara egemen bakış açısının getirmiş olduğu şekilde, egemen okumaya uygun yorumlar yapılmış ve haber söylemi de bu doğrultuda şekillenmiştir. Haber metinlerinden çıkan gerçeklik tasvirleri de okuyucunun gerçeklik algısını oluşturan önemli birer etmen olmaktadır. Özellikle de bahsedilen dönemin iletişim araçları ve teknolojisi düşünüldüğünde, basında çıkmış olan haberlerin değeri ve etkisi daha da net ortaya çıkmaktadır. Amerikan-Sovyet ilişkilerini ve anti-komünizmi değerlendirirken bu açıdan bakmak da gerekli ve önemlidir.

Mamdani'ye göre (2005), Amerika Birleşik Devletler'nin Afgan cihadını örgütlediği ve hedefini gösterdiği ana sahne aslında şu olmuştur: “Dünya çapındaki bir milyar Müslümanı, Sovyetler Birliği'ne karşı, Afganistan topraklarında bir kutsal savaşta, bir haçlı seferinde birleştirmek.” (ss. 138-147). Bu proje, gerçekte bir Amerikan cihadı olmuştur. Kutsal İslam'ın ateist Sovyetler Birliği askerleri tarafından tecavüze uğradığı iddiası ABD ve CIA tarafından tüm dünyaya yayılmaya başlanmıştır. Bu düşünceleri sistematik şekilde yayma amaçlı olarak, ABD'nin yaptığı propaganda ve algı yönetimi faaliyetleri hem Afganistan'daki okullarda ⁴ hem de ABD tarafından tüm dünyaya servis edilen medya içeriklerinde planlı bir şekilde yürütülmüştür.

Afganların ortak kimliği “İslam” olduğu için, silah yardımlarının yanı sıra, İslam kimliğini güçlendirecek ilahi doküman yardımları da (binlerce Kuran-ı Kerim'in bastırılıp dağıtılmıştır) yapılmış ve Pakistan'daki mülteci kamplarına sığınmış yüz binlerce Afgan'a dini ve askeri eğitim verilmiştir. Aynı zamanda Orta Asya'daki “İslamcı Uyanış Hareketi”ni de tetiklemeyi amaçlayan bu proje, başta El Kaide terör örgütü olmak üzere, günümüzün köktendinci İslami terör gruplarının tohumlarını atmış ve yeşermesini sağlamıştır. (Köylü, 2015, s. 97)

4 Bir USAID (US Agency for International Development) başışıyla, Nebraska Üniversitesi'nin Afganistan için tasarladığı öğrenci okul kitaplarından biri olan üçüncü sınıf matematik kitabında aşağıdaki tarzda sorular yer almıştır: “Bir grup mücahit, 50 Rus askere saldırıyor. Saldırıda 20 Rus öldürülüyor. Kaç Rus kaldı?” (Mamdani, 2005).

Ancak hiç kuşku yok ki bu savaş, tüm dünyaya bir İslam savaşı olarak tanıtılmış ve duyurulmuştur. Müslümanların, Sovyetler Birliği tarafından topraklarında işgale uğradıkları ve bunun hesabının sorulması gerektiği düşüncesi ABD eliyle yayılmaya çalışılmıştır. Tüm bu organize propaganda ve algı yönetimi çalışmaları yapılırken ABD'nin, tüm dinlere saygılı ve dinin sosyal yaşamdaki etkinliğine önem veren bir ülke olduğu profili çizilmeye çalışılmıştır.

1988 yılına gelindiğinde ise Sovyetler Birliği, maddi ve manevi kayıplarla Afganistan'dan çekilme kararı almıştır. Ancak bu yenilgi ve çekilmenin en önemli sonuçlarından birisi kuşkusuz Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinin başlamış olmasıdır. Çünkü en başta maddi olarak Afganistan işgali Sovyetleri bir hayli zorlamıştır. Zaten Soğuk savaş süresince nükleer silahlanmaya ciddi bütçeler ayırmış olan Sovyetler, 10 yıl süren bu işgalle birlikte askeri harcamalarını daha da artırmak durumunda kalmıştır. Öte yandan Steve Galster'e göre (2014), işgalin dünya devletleri tarafından kınanmış olması, Sovyetler'in toplamış olduğu tepkiler ve ABD'nin anti-komünist propagandasının da etkisiyle uluslararası haber akışında Sovyetler Birliği'ne tepkiler artmıştır.

Sonuç

Basının, insan ve toplum yaşamında ilk varoluşundan beri her türden fikri hareketlerin temel unsurları arasında yer alması ve bu fikir akımlarının da basın araçlarıyla yaygınlık kazandığı dikkate alınırca, bütün bu süreçlerde dilin stratejik kullanımının ne kadar büyük bir önem taşıdığı da görülecektir.

Ülkelerin iç ve dış politika hedeflerine uygun bir haber dilinin benimsenmesi, iktidarların toplumu istenilen hedefe doğru yönlendirmesi açısından analize değer bir durumdur. Çalışma konusu itibariyle dönemin en önemli haber alma kaynaklarından biri olan basın, algı yönetimi ve propaganda faaliyetlerinde çoğunlukla destekçi konumunda olmuştur.

Özellikle de ülkelerin dış politika stratejilerini uygulama ve topluma benimsetmede basın ciddi görevler üstlenmiştir. Bu konuda Amerikan basını diğer ülkelere kıyasla başı çekmiştir. Hedef ülkeler ile ilgili yapılan haberler, çizilen karikatürler ve köşe yazarları tarafından kaleme alınan makaleler hep aynı amaca yönelik şekilde tasarlanmıştır: Algıyı yönetmek.

Soğuk Savaş süresince Amerika Birleşik Devletleri tarafından sistematik ve planlı şekilde kullanılan anti-komünist propaganda çalışmaları, önce Amerikan toplumunu, daha sonra Avrupa ülkelerini ve akabinde “Çevreleme” ve “Yeşil Kuşak Projeleriyle” Ortadoğu ve Avrasya ülkelerini, Sovyetlere ve komünizme karşı örgütlemek, yanı sıra da jeopolitik amaçlara ulaşabilmek hedefiyle uygulanmıştır.

Bu süreçte, egemen görüşler doğrultusunda bir kamuoyu oluşturabilmek amacıyla dönemin yaygın kitle iletişim araçlarından basına duyulan ihtiyaç da artmıştır. Gerek Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında gerekse de ilerleyen senelerde haber aracılığıyla toplumdaki algıyı yönlendirme ve etki altına alma isteği iktidarların ortak amacı olmuştur. Algıyı yönlendirme ve yönetme amacıyla tehdit algısı ve düşman algısı yaratma yöntemlerinden sıkça yararlanmış, gerek atılan başlıklarda gerekse de köşe yazılarında hep aynı tema ve kavramlardan bahsedilmiştir: “Komünizm Tehlikesi”.

Topluma zaten çok da yabancı olmadıkları bu korku tohumlarını ektikten sonra bir sonraki aşamada muhalif sesler susturulmuş veya eleştiri getirmek isteyen kişiler düşmana ortaklık etmekle suçlanmıştır. Anti-komünist algı yönetiminin bırakmış olduğu kültürel ve politik izler bugün bile birçok toplumun sosyolojik tahlillerinde ortaya çıkmaktadır.

Çalışma içerisinde ele alınmış olan Soğuk Savaş tarihinin iki önemli olayı; 1953 İran Darbesi ve 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali, Amerikan basını tarafından anti-komünist söylemlerden oluşan haberler ile Amerikan toplumuna aktarılmıştır. Bu haberler ile amaç, toplumun önemli bir kesimine nüfuz etmiş olan anti-komünist bakış açısını perçinlemek, olaylara yalnızca bu gözlükle bakılmasını sağlamak olmuştur.

İran darbesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin hem kendi anayasası hem de politik kültürü açısından karşı çıkması gereken bir durum olmasına karşın, Başbakan Mussadık'ın komünist bir işbirlikçi olduğu iddiası haber çerçevesi olarak kullanılmış ve yaşanan darbe meşrulaştırılmıştır. Benzer bir biçimde, Soğuk Savaş'ın çekişme ve odak noktası haline gelen Afganistan'ın Sovyetler Birliği işgalinde de bölge üzerinde Amerikan hükümetinin yapmış olduğu hesaplar ve projelerden ziyade, anti-komünist söylemler ön plana çıkmıştır. Amerikan basını, Yeşil Kuşak Projesi'nin bir parçası olarak, İslami örgütlerin yapmış olduğu Sovyet karşıtı açıklamaları çerçevelemiş, yumuşama döneminde olunmasına rağmen yeniden nükleer savaş tehlikesinin baş gösterebileceği sıkça ifade edilmiştir. Topluma, Sovyet ve komünist tehdidinin sona ermediği mesajı verilmiştir.

Bu analizler ışığında, Soğuk Savaş döneminde Amerikan basınının, yapmış olduğu haberlerle bir algı yönetimi aracı olduğu ve aynı zamanda anti-komünist ve manipülatif söylemlerle de propaganda çalışmalarının bir parçası haline gelmiş olduğu görülmüştür. Bahsi geçen iki örnek olay ile ilgili incelenen haber başlıklarının analizi ile ortaya çıkan sonuç, antikomünist algı ve bu bağlamda kamuoyunu oluşturma amacıyla haberin, bir propaganda aracı olarak kullanılmış olduğudur. Ayrıca daha sonraları ortaya çıkan ve çalışma içerisinde de değinilmiş olan döneme ilişkin ABD resmi belgeleri de bütün bu gerçekleri doğrulayan kanıtlar olarak tarihte yerini almıştır.ww

Kaynaklar

- Afghanistan: End of the era of détente. (1979, 17 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Afghanistan's impact: A new U.S.-Soviet freeze. (1980, 1 Ocak). *The New York Times*, s.1.
- Approval in Moscow: Diplomats believe Kremlin sought change to end Moslem rebellion. (1979, 28 Aralık). *The New York Times*, s.1.
- Battle, J. (2002). U.S. Cold War Propaganda in the Middle East. *Global Issues*. 20.11.2017 tarihinde <http://www.globalissues.org/article/398/us-cold-war-propaganda-in-the-middle-east> adresinden edinilmiştir.
- Bıçakçı, İ. (2016). *Halkla ilişkilerin kurmaca dünyası ve hakikatin direnişi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Brzezinski increases U.S. estimate of Soviet soldiers in Afghanistan. (1979, 31 Aralık). *The New York Times*, s.6.
- Carter calls Soviet actions a 'threat'. (1979, 29 Aralık). *The New York Times*, s.1.
- Carter insists Soviets quit Afghanistan. (1980, 21 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Chomsky, N. (1989). *Necessary illusions: Thought control in democratic societies*. London: Pluto Press.
- Chomsky, N. (2002). *Media control: The spectacular achievements of propaganda*. New York: Seven Stories Press.
- Churchill delivers Iron Curtain speech. (2010). 21.11.2016 tarihinde <http://www.history.com/this-day-in-history/churchill-delivers-iron-curtain-speech> adresinden edinilmiştir.
- CIA confirms role in 1953 Iran coup (2013, 19 Ağustos). *Nsarchive*. 21.11.2017 tarihinde <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB435/> adresinden edinilmiştir.
- CIA, 1953 İran darbesini düzenlediğini resmen kabul etti. (2013, 19 Ağustos). *Hürriyet*. 19.10.2016 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/cia-1953-iran-darbesini-duzenledigini-resmen-kabul-etti-24547063> adresinden edinilmiştir.
- Cornwell, R. (2016). George Elsey: Adviser to Roosevelt and Truman in the Map Room, the epicentre of US operations in WWII. *Independent*. 21.11.2017 tarihinde <http://www.independent.co.uk/news/obituaries/george-elsey-adviser-to-roosevelt-and-truman-in-the-map-room-the-epicentre-of-us-operations-in-wwii-a6887651.html> adresinden edinilmiştir.
- Cornwell, R. (2017). Watch Barack Obama's 2009 Cairo speech on relations with the Muslim world, *Independent*. 21.11.2017 tarihinde <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/barack-obama-2009-cairo-speech-in-full-us-relations-muslim-world-islam-us-president-middle-east-a-7521851.html> adresinden edinilmiştir.
- Detente is dead, arms race resumes. (1979, 30 Aralık). *The Washington Post*, s.1.
- Erandaç, B. (2013). Musaddık darbesi ve arka planı. *Takvim*. 20.11.2016 tarihinde <http://www.takvim.com.tr/yazarlar/erandac/2013/08/20/musaddik-darbesi-ve-arka-planı> adresinden edinilmiştir.
- Erol, S. M., ve Ozan, E. (2014). Türk dış politikasında algı yönetimi. Bilal Karabulut (Ed.). *Algı Yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayımcılık.
- Fairclough, N. (1989). Language and power. C. N. Candlin (Ed.). *Language in Social Life Series*. New York: Longman Group, 1-25.
- Fairclough, N. (2004). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. Taylor & Francis e-Library: New York.
- Fairclough, N. (2015). Söylemin diyalektiği. Fairclough, W. John, V. T. Dijk, & P. Graham (Ed.). *Söylem ve İdeoloji* içinde (ss. 137-146), (Çev. B. Çoban). İstanbul: Su Yayınları.
- France calls on Soviets to leave Afghanistan. (1980, 25 Ocak). *The Washington Post*, s.23.
- Galster, S. (2001). Afghanistan: The Making of U.S. Policy, 1973-1990. 21.11.2017 tarihinde <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB57/essay.html> adresinden edinilmiştir.

- Gasiorowski, M., J., & Byrne, M. (2004). (Ed.) *Mohammad Mosaddeq and the 1953 coup in Iran*. New York: Syracuse University Press.
- Geray, H. (2006). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gofmann, E. (1974). *Frame analysis*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Herman, E., & Chomsky, N. (1988). *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon.
- Huge Iranian debt laid to Mossadegh. (1953, 28 Ağustos). *The New York Times*, s.4.
- Iran holds more reds; Police seize 55 Tudeh members and Mossadegh supporters. (1953, 8 Eylül). *The New York Times*, s.7.
- Iran's oil history story of tension. (1954, 6 Ağustos). *The New York Times*, s.2.
- Iran gets \$5,300,000 of new aid from U.S. (1953, 10 Eylül). *The New York Times*, s.6.
- Iran's Communist Tudeh is down but not out; Party which gained ground under Mossadegh has undercover forces. (1953, 6 Eylül). *The New York Times*, s.4.
- Islamic group condemns Afghan action of Soviets. (1980, 2 Ocak). *The Washington Post*, s.3.
- İnal, M. A. (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutum, algı, iletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- İran'ın devrimler yüzyılı. (2012). *BBC Türkçe*. 20.11.2016 tarihinde http://www.bbc.co.uk/turkish/specials/2012_iranseries/page6.shtml adresinden edinilmiştir.
- Köylü, M. (2015). Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), Türkiye ve Suriye. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 85-100.
- Left Baghdad in haste. (1953, 19 Ağustos). *The New York Times*, s.6.
- Mamdani, M. (2005). *İyi müslüman, kötü müslüman: Amerika, Soğuk Savaş ve terörün kökenleri*. İstanbul: 1001 Kitap Yayınları.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *The Public Opinion Quarterly*, 176-187.
- McMahon, R. J. (2003). *Soğuk Savaş*. Ankara: Dost Kitabevi.
- McQuail, D., & Windahl, S. (2005). *İletişim modelleri: Kitle iletişim çalışmalarında*. K. Yumlu (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Merica, D., & Hanna, J. (2013). In declassified document, CIA acknowledges role in '53 Iran coup. *CNNpolitics*. 19.11.2017 tarihinde <http://edition.cnn.com/2013/08/19/politics/cia-iran-1953-coup/index.html> adresinden edinilmiştir.
- Mossadegh begins hunger strike after being shifted to new prison. (1953, 10 Eylül). *The New York Times*, s.6.
- Mossadegh flees, aides slain. (1953, 20 Ağustos). *The Washington Post*, s.1.
- Mossadegh is put in solitary; Iranian reds call for revolt. (1953, 26 Ağustos). *The Washington Post*, s.1.
- Mossadegh quits Teheran hideout. (1953, 20 Ağustos). *The New York Times*, s.1.
- Mossadegh trial. (1953, 5 Eylül). *The Washington Post*, s.9.
- NATO chief calls Afghan crisis warning to West. (1980, 10 Ocak). *The Washington Post*, s.32.
- New regime in Iran opens war on reds. (1953, 25 Ağustos). *The New York Times*, s.1.
- Norouzi, E. (2010). All the Sham's Men: How the CIA used "anti-Communism" to extinguish Iran's democracy. www.mohammadmossadegh.com. 21.11.2017 tarihinde <http://www.mohammadmossadegh.com/news/anti-communism-sham/> adresinden edinilmiştir.
- Orallı, E. L. (2014). Propaganda olgusu ve algı yönetimi. Bilal Karabulut (Ed.). *Algı Yönetimi* (ss. 227-249). İstanbul: Alfa Yayımcılık.

- Özer, M. A. (2012). Bir modern yönetim tekniği olarak algılama yönetimi ve iç güvenlik hizmetleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 147-180.
- Özsamanlı, A. Y., & Pank, Ç. (2013). Kamu yönetiminde etik açısından algılama yönetimi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 47-61.
- Rebels claim gains against Soviet force. (1980, 6 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Reds trapped hiding out in Iran hospital. (1953, 11 Eylül). *The Washington Post*, s.17.
- Reese, S., D. (2007). Journalism research and the hierarchy of influences model: A global perspective. *Brazilian Journalism Research*, 3 (2), 29-42.
- SALT is not a favor to Moscow. (1980, 5 Ocak). *The New York Times*, s.1.
- Sander, O. (2007). *Siyasi Tarih: 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Saydam, A. (2015). *İletişimin akıl ve gönül penceresi algılama yönetimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Shah declares Iran is broken, will accept aid from anyone. (1953, 24 Ağustos). *The Washington Post*, s.1.
- Shah denounces Mossadegh. (1953, 22 Ağustos). *The New York Times*, s.1.
- Shah, in Rome on 'vacation,' says he'll return to Iran. (1953, 19 Ağustos). *The Washington Post*, s.3.
- Soviet forces said to tighten hold in Afghanistan and to move freely; Afghan units replaced a facade of unity. (1980, 23 Ocak). *The New York Times*, s.6.
- Soviet press is again accusing slain Afghan leader of C.I.A. tie. (1980, 17 Ocak). *The New York Times*, s.9.
- Soviet says Carter will kill detente for military might. (1980, 20 Ocak). *The New York Times*, s.10.
- Soviet says it sent a limited force to help Afghans repel aggression. (1979, 31 Aralık). *The New York Times*, s.1.
- Soviet units usually polite to foreigners in Afghanistan. (1980, 17 Ocak). *The Washington Post*, s.20.
- Soviets assail U.S. response to invasion. (1980, 6 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Soviets said moving on Afghan rebels. (1979, 31 Aralık). *The Washington Post*, s.1.
- Soviets seen set for a long stay. (1980, 3 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Soviet Union denies involvement in coup in Afghanistan. (1979, 31 Aralık). *The Washington Post*, s.9.
- The bear's trail to Afghanistan. (1980, 13 Ocak). *The Washington Post*, s.7.
- The Russian bear has a white trunk. (1980, 27 Ocak). *The New York Times*, s.19.
- Three more henchmen of Mossadegh seized. (1953, 22 Ağustos). *The Washington Post*, s.2.
- U.S. is told Soviet uses poison gas on Afghans. (1980, 24 Ocak). *The New York Times*, s.1.
- U.S. plans aid grant to new Iran regime. (1953, 2 Eylül). *The Washington Post*, s.4.
- U.S. says council must condemn Soviet to protect smaller countries. (1980, 7 Ocak). *New York Times*, s.1.
- U.S.-Soviet relations affected. (1979, 28 Aralık). *The Washington Post*, s.1.
- U.S.-Soviet relations: A darkening at the outset of the 1980's. (1980, 6 Ocak). *The Washington Post*, s.16.
- Whitman, A. (2010). Harry S. Truman: Decisive president. *The New York Times*. 21.11.2017 tarihinde <http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/bday/0508.html> adresinden edinilmiştir.

